

antiguos, que es, lógicamente la más extensa, con 2617 entradas. A continuación se va introduciendo la correspondiente a los diferentes campos temáticos considerados: Historia de la literatura, que contabiliza 319 entradas; Lingüística griega. Métrica, con 332; Micenología, con 7; Epigrafía. Papirología. Numismática, con 83; Historia de los textos, con 29; Historia. Cultura. Sociedad, con 241; Religión. Mitología, con 417; Cristianismo, con 36; Filosofía. Ciencia, con 123; Pervivencia. Humanismo. Historia de la Filología, con 526; Diccionarios. Repertorios. Otros instrumentos, con 73; y finalmente Didáctica, con 25. Esto arroja un total de 5131 publicaciones inventariadas, pero las entradas reales son muchas más, puesto que cuando una publicación interesa a varios campos, se repite completa en cada una de las secciones, lo que es de agradecer, pues agiliza enormemente la consulta. El libro incluye al final sendos índices, uno de materias (que incluye nombres genéricos y también nombres propios, así como un apéndice de términos griegos), y otro de autores modernos. En este último, la unificación de los nombres de los autores citados, aspecto que la autora ha cuidado, parecería un detalle aparentemente nimio; pero en realidad no

es así, ya que a veces las diferentes notaciones del nombre de una misma persona pueden prestarse a equívocos, como he tenido ocasión de comprobar con mi propio nombre.

También es de agradecer la inclusión de las páginas web de las revistas, cuando ello es posible, así como de las editoriales más frecuentes.

Quizá hay un único detalle que consideraríamos mejorable: en las traducciones de libros extranjeros, se da solamente la fecha y la editorial de su traducción al español, cuando creo que aportar también estos datos del original sería de gran ayuda para los usuarios, pues les evitaría en muchos casos el trabajo de una ulterior búsqueda.

En cualquier caso, es una cuestión de detalle que no impide en absoluto nuestra consideración de que se trata de una aportación imprescindible para las bibliotecas y de gran utilidad para los particulares interesados en estas áreas del saber.

Rosa-Araceli Santiago Álvarez

Universitat Autònoma de Barcelona
 Departament de Ciències de l'Antiguitat
 i de l'Edat Mitjana
 Rosa.Santiago@uab.es

HUYSE, Philip. 1999.

Die dreisprachige Inschrift Šābuhrs I. an der Ka^aba-i Zardušt (ŠKZ).

Corpus Inscriptionum Iranicarum. Part III: Pahlavi Inscriptions. Vol. I: Royal Inscriptions, with their Parthian and Greek versions. Texts I.

Londres: School of Oriental and African Studies, 2 vol., 198 p., 226 p. + 38 *Tafeln*. ISBN 0-7286-0306-3

L'època de l'ascensió al poder de la dinastia sassànida coincideix amb el primer gran període de decadència de l'Imperi Romà, la *Soldatenkaiserzeit*. La seva importància històrica i política, però, contrasta amb l'escassetat —i sovint el poc valor— de les fonts literàries que ens en parlen: Cassi Dió, els *Oracula Sibyllina*, la *Historia Augusta*, Agàtias de Mirina i cròniques bizantines posteriors a la caiguda dels sassànides (les *Res*

Gestae d'Ammià Marcel·lí haurien estat de segur una font excel·lent, però només les conservem a partir del llibre 14, això és, des de l'any 353). De la part persa, disposem de fonts primàries no literàries, com ara segells i monedes amb llegendes, relleus i restes arqueològiques, moltes encara per explorar. I algunes fonts orientals, com ara els textos biogràfics maniqueus o la literatura zoroàstrica en pahlavi, també ens aporten notícies,

tot i que sovint plenes de dades mítiques i llegendàries, que han passat a altres tradicions literàries properes, com ara l'àrab, la siríaca o l'armènia.

Vist aquest estat de coses, és fàcil d'entendre l'alegria que comportà el descobriment per l'arqueòleg Erich Friedrich Schmidt, en dues fases, els anys 1936 i 1939, de la llarga inscripció trilingüe del rei Šābuhr I (243-273), en persa mitjà, part i grec, a la Kaaba de Zoroastre, batejada per Michael Rostovtzeff amb el nom de *Res Gestae Divi Saporis*, tot imitant el de les *Res Gestae Divi Augusti* trobades l'any 1555 a l'anomenat *Monumentum Ancyranum*. La inscripció no sols descriu les campanyes victorioses de Šābuhr contra els emperadors romans Gordià III, Filip l'Àrab i Valerià (§ 6-31), el seu aspecte més conegut, sinó que també conté una descripció de l'imperi sassànida (§ 2-5) i una llista de fundacions religioses (§ 32-50), com ara la construcció de temples del foc i diverses disposicions culturals, d'una gran riquesa per al coneixement de l'administració, les institucions i la prosopografia del primer segle de l'imperi sassànida.

L'obra objecte d'aquesta tardana —però merescuda— recensió ha esdevingut, si més no per ara, l'edició definitiva de ŠKZ, i ha superat totes les edicions i traduccions anteriors, tant les parcials, que són nombroses, com les dues completes de Martin Sprengling (1953) i Michael Back (1978); es tracta d'una profunda revisió i reelaboració de la tesi doctoral de l'autor, llegida a la Universitat Catòlica de Lovaina el juny de 1991.

Després d'uns *Prolegomena* (1:1-5) on l'autor justifica la importància del monument i l'oportunitat de la seva obra, el primer volum comença amb l'edició crítica del text de la inscripció, encapçalada per un apartat introductori (1:6-21) sobre el lloc i les circumstàncies del seu descobriment, la seva descripció i estat de conservació, els trets epigràfics de les tres versions, la seva datació, la història de la investigació i l'estructura compositiva del text, i una sèrie de

notícies preliminars sobre els signes diacrítics emprats, el mètode de transliteració i transcripció del text persa i part, i les edicions i traduccions anteriors de les diferents versions de ŠKZ. Segueix, a continuació, l'edició crítica pròpiament dita (1:22-64), que presenta el text dividit en cinquanta-un paràgrafs. A cada pàgina, d'esquerra a dreta, hi trobem el text persa, part i grec de cada paràgraf, cadascun seguit de la traducció alemanya corresponent, ja que tot sovint presenten divergències, i d'un aparat crític on l'autor recull les *variae lectiones* dels editors precedents. Aquest primer volum es completa amb un doble *index verborum* persa-part-grec (1:66-89) i part-persa-grec (1:90-113), un glossari grec (1:114-171), que serveix, alhora, de diccionari i concordança, i un capítol bibliogràfic (1:172-197).

Quant al segon volum, la major part està dedicada a un comentari filològic erudit i exhaustiu de la inscripció (2:1-181), sempre a partir de la comparació dels sintagmes objecte d'estudi en cadascuna de les tres versions. A continuació, hi trobem un apèndix heterogeni (2:182-209) dedicat a la llengua de la versió grega, el problema de l'origen del seu redactor, les relacions entre les tres redaccions i un breu esbós gramatical del part i el persa de ŠKZ. Com a cloenda, segueixen una sèrie d'índexs (2:210-224) de persones i matèries, passatges literaris citats i —el més llarg— de formes lingüístiques; i, finalment, les *Tafeln*, que inclouen les fotografies que W.B. Henning féu de la inscripció a principi dels anys cinquanta, a més d'un gràfic amb els perfils del monument i dos mapes.

Filòlegs i historiadors poden, doncs, felicitar-se per aquest valuós instrument de treball que ens ha fornint el Dr. Huyse, tot recordant les paraules de Sprengling: «there is work for several generations of scholars in these texts».

Agustí Alemany

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Ciències de l'Antiguitat
i de l'Edat Mitjana